УДК 316.4 (477)
JEL H53
ORCID ID 0000-0002-8325-1336
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2020.41.8

Скринник З.Е., д.ф.н., професор
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;
maskrynya@ukr.net

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК ЯК ІМПЕРАТИВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто сучасний стан соціальної сфери та визначено основні проблеми та виклики, які потребують реалізації ефективної державної соціальної політики (недостатність фінансових ресурсів для інвестицій у розвиток соціальної сфери, що зумовлює неможливість гідного розв'язання соціальних проблем; забюрократизованість процедур отримання різних видів соціальних допомог; дуже низький рівень доходів працюючого населення, що збільшує необхідність отримання соціальних допомог і навантаження на державний бюджет; низький рівень соціальних стандартів та ін.). Проаналізовано напрями імплементації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, яка сприятиме розширенню можливостей людського розвитку через збільшення доступу до соціальних послуг, більшої доступності до інформації про них, формування системи моніторингу за рахунок впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. До них передусім можна віднести: створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного соціального реєстру; створення на базі Єдиної інформаційної системи соціальної сфери мережі універсальних сервісних центрів соціальної сфери; створення на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг "Портал Дія" Єдиного соціального веб-порталу; впровадження технології електронного інформування громадян з питань надання соціальної підтримки; створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми для накопичення, зберігання, обліку, пошуку та використання інформації про різні категорії населення, які потребують соціального захисту; запровадження в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери єдиного електронного документа в соціальній сфері.

Ключові слова: *соціальна сфера, людський розвиток, цифровізація економіки, соціальна політика, соціально-трудова сфера.*

Постановка проблеми. Людський розвиток є однією з найбільш важливих соціально-економічних теорій і однією з найважливіших цивілізаційних цінностей в сучасному турбулентному світі. Разом з тим невпинна лібералізація останніх десятиріч, загострення конкурентної боротьби на глобальному рівні, локальні війни, глибокі фінансово-економічні кризи, відхід у небуття соціалістичної системи (яка свого часу була потужним стимулом для соціалізації економіки розвинутих капіталістичних країн) та інші світові потрясіння призвели в останні роки до

зменшення уваги світової еліти до питань розширення можливостей людського розвитку. На жаль, поступово втрачається так нелегко здобутий у 90-ті роки XX століття фокус теорії розвитку, в центрі якої мають бути люди, бо саме вони є і головною метою суспільного розвитку, і найважливішим його чинником і інструментом.

Прискорена цифровізація економіки та подальша експансія інформаційно-комунікаційних технологій в наш час формують як нові можливості для розвитку людини, суспільства і цивілізації загалом, так і провокують виклики та створюють проблеми, виникнення яких раніше практично неможливо було не те що спрогнозувати, але й уявити. В царині соціальної політики мова йде передусім про ефективне впровадження стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, формування та реалізацію ключових засад державної соціальної політики в цифровому середовищі, забезпечення рівних можливостей для людського розвитку (передусім доступу до інформації та сучасних знань), розширення можливостей людини в різних сферах її життя (зокрема сучасних освітніх технологій; цифрових технологій у сферах охорони здоров'я та надання найрізноманітніших соціальних послуг).

Аналіз останніх публікацій. В царині людського розвитку основними глобальними документами були і залишаються щорічні Звіти Програми розвитку ООН [12] (попри певне зменшення урядової та громадської уваги до них з причин експансії безлічі усіляких міжнародних звітів різного роду організацій). Разом з тим, варто виокремити праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Грішнової, М. Десаї, Е. Лібанової, Г. Мюрдаля, А. Сена, [4; 11; 13] та ін. Питання трансформації соціальної політики розглянуті в наукових дослідженнях: А. Колота, І. Кравченко, О. Макарової [3; 5; 7] та ін., а також представлені в нормативних документах з питань державної соціальної політики, аналітичних дослідженнях міжнародних та вітчизняних організацій [8]. Чимало уваги звертають вчені і на дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на економіку загалом і соціально-трудову сферу зокрема [1; 9; 11].

Невирішені частини проблеми. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання цифрової трансформації соціальної сфери, її інституцій, функцій і способів діяльності в контексті необхідності безперервного розширення (чи принаймні хоча б не звуження) можливостей людського розвитку, напрями імплементації сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всі три ключові його вектори – підвищення рівня освіченості, зміцнення здоров'я і поліпшення якості життя населення. .

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій в сфері цифровізації економіки і соціальної сфери в контексті розширення можливостей людського розвитку в сучасних умовах.

Методологія дослідження. Для досягнення мети в роботі були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: методи аналізу і синтезу, систематизації та узагальнення, класифікаційно-аналітичний метод для

характеристики основних напрямів реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери.

Результати дослідження. Досліджуючи різні аспекти соціальної політики, як наголошує А. Колот, передусім варто акцентувати увагу на такому незаперечному факті: соціальна політика у нинішньому її розумінні — це не тільки і не стільки соціальний захист, соціальне забезпечення, скільки закладання підвалин соціального виміру, соціального розвитку. Головне, на що суспільство має чекати від реалізації соціальної політики, це досягнення соціальних стандартів людського розвитку через розвиток освіти, охорони здоров'я, культури, інших складових соціально-трудової сфери [3]. Отже, нині людський розвиток повинен бути імперативом державної соціальної політики, визначати основні вектори її реалізації. Водночас, цифровізація нині є одним з сучасних трендів суттєвих змін в соціальній сфері, важливим напрямом її модернізації і розширення доступу до інформації та соціальних послуг.

Нині проблеми в царині цифровізації соціальної сфери пов'язані передусім з тим, що [6]: немає єдиного інформаційного середовища, зокрема єдиного обліку одержувачів соціальної підтримки, та системи їх верифікації; немає єдиної системи управління видатками на соціальний захист населення, їх розподілу та контролю за їх цільовим використанням; складні процедури звернення за соціальною підтримкою, низький рівень сервісу, корупційні ризики; значна кількість звернень громадян, які не є автоматизованими, дублюють один одного або є зайвими; немає ефективної системи моніторингу та контролю зазначених процесів; надмірний бюрократичний апарат і невиправдані адміністративні витрати на утримання інституцій соціального захисту.

Крім того, перед соціальною сферою також постає чимало інших викликів, які потребують реалізації ефективної державної соціальної політики. Мова йде передусім про недостатність фінансових ресурсів для інвестицій у розвиток соціальної сфери, що зумовлює неможливість гідного розв'язання соціальних проблем. Значною залишається забюрократизованість процедур отримання різних видів соціальних допомог. Все ще дуже низький рівень доходів працюючого населення, що збільшує необхідність отримання соціальних допомог і навантаження на державний бюджет. Дуже низький в нашій країні рівень соціальних стандартів та ін. В таких складних соціально-економічних умовах імплементація нових технологічних рішень у традиційні соціальні дії не є простим завданням, однак впровадження кращих світових практик та підходів до цифровізації сприяє ефективнішому його вирішенню.

Як узагальнений індикатор комплексу можливостей людини (як і комплексу соціальних проблем) в країні, індекс людського розвитку (Human Development Index) в Україні у 1990-2019 рр., хоча й потихеньку зростає, однак, на жаль, залишається досить низьким порівняно з провідними країнами світу, і відставання від країн-лідерів дедалі збільшується (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка Індексу людського розвитку країнах з високим рівнем людського розвитку та Україні у 1990-2019 рр.

Країна	1990	2000	2010	2014	2015	2017	2018	2019
Норвегія	0.849	0.915	0.940	0.944	0.947	0.954	0.956	0.957
Ірландія	0.773	0.867	0.901	0.928	0.935	0.947	0.951	0.955
Швейцарія	0.840	0.898	0.941	0.942	0.947	0.949	0.955	0.955
Гонконг, Китай (SAR)	0.784	0.830	0.904	0.926	0.930	0.941	0.946	0.949
Ісландія	0.807	0.867	0.898	0.931	0.934	0.943	0.946	0.949
Німеччина	0.808	0.876	0.927	0.937	0.938	0.943	0.946	0.947
Швеція	0.821	0.903	0.911	0.935	0.938	0.942	0.943	0.945
Австралія	0.871	0.903	0.930	0.933	0.938	0.941	0.943	0.944
Нідерланди	0.836	0.882	0.917	0.932	0.934	0.939	0.942	0.944
Данія	0.806	0.870	0.917	0.935	0.933	0.936	0.939	0.940
Україна	0.725	0.694	0.755	0.771	0.765	0.771	0.774	0.779

Примітка. Складено автором за даними [12].

Є можливості зменшити це відставання, суттєво розширити можливості людського розвитку в Україні за рахунок цифровізації економіки і суспільного життя загалом, що може збільшити доступність соціальних благ для населення як у фінансовому, так і у просторовому контексті. Однак, при цьому важливо, щоб саме розширення можливостей людини було у фокусі впровадження концепції цифровізації.

Як звертають увагу вчені в роботі [2], важливо також враховувати загрози, що посилюються у зв'язку з цифровізацією, в аспекті спотворення процесів людського розвитку і можливої фіктивізації людського капіталу.

Крім того, важливо відзначити, що поняття цифровізації економіки в Україні принципово відрізняється від того, що наразі відбувається у світі. В Україні поняття "цифровізації" сконцентровано винятково на створенні нових видів сервісів, що базуються на зборі та аналізі даних з різних фізичних об'єктів (будівель і споруд, транспортних засобів, промислового устаткування тощо) і не охоплює питання кардинальної зміни ситуації у виробничій системі, підходів до проектування, виробництва, збуту та експлуатації цих фізичних об'єктів, що закладено в концепцію Індустрії 4.0 [6].

Реалізація Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери сприятиме розширенню можливостей людського розвитку через збільшення доступу до соціальних послуг, більшої доступності до інформації про них, формуванню системи моніторингу за рахунок впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (табл. 2).

Таблиця 2

Ключові напрями реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери

Напрям	Основні вектори дії
Створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного соціального реєстру	Реєстр об'єднуватиме інформацію про отримувачів усіх видів соціальної допомоги з обов'язковим зазначенням їх статусу, права на отримання того чи іншого виду соціальної підтримки, а також відомостей про реалізацію такого права або користування ним. Єдиний соціальний реєстр створюватиметься на базі реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування шляхом перенесення до нього необхідних даних з діючих інформаційних систем соціальної сфери.
Створення на базі Єдиної інформаційної системи соціальної сфери мережі універсальних сервісних центрів соціальної сфери	Центри буде створено на базі інституцій соціального захисту та інших сервісних центрів для обслуговування громадян: центрів надання адміністративних послуг, об'єднаних територіальних громад, банківських установ, поштових підприємств тощо. Також буде впроваджено єдині стандарти обслуговування громадян з питань надання будь-яких видів соціальної підтримки за принципом "єдиного вікна". Обслуговування громадян здійснюватиметься незалежно від їх зареєстрованого місця проживання.
Створення на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг "Портал Дія" Єдиного соціального веб-порталу	Це дасть змогу забезпечити дистанційний доступ громадян до всіх послуг, що надаються інституціями соціального захисту, зокрема осіб, які мають порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку, а також різні комбінації порушень, з дотриманням вимог ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 "Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту W3C (WCAG) 2.0".
Впровадження технології електронного інформування громадян з питань надання соціальної підтримки	Передбачає інформування через засоби мобільного зв'язку, електронну пошту, мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг "Портал Дія" тощо.
Створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми для накопичення, зберігання, обліку, пошуку та використання інформації про різні категорії населення, які потребують соціального захисту	Ця підсистема об'єднуватиме данні про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, кандидатів в усиновлювачі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі та усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.
Запровадження в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери єдиного електронного документа в соціальній сфері	Цей документ матиме широкі функціональні можливості; в ньому, зокрема, фіксуватиметься інформація, необхідна для ідентифікації особи для отримання конкретних видів соціальної допомоги та доступу до інформації з Єдиного соціального реєстру.

Примітка. Узагальнено автором за [8].

Представлені вектори цифрової трансформації соціальної сфери мають бути реалізовані в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, яка також буде інтегрована з інформаційними системами інших міністерств та відомств – Міністерства юстиції, Міністерства фінансів, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства у справах ветеранів, Міністерства розвитку громад та територій, Міністерства економіки, Державної податкової служби, Державної митної служби, Державної казначейської служби, Національного банку та інших органів виконавчої влади. Це забезпечить вищу швидкість отримання даних для прийняття управлінських рішень, а також розширення доступу отримувачів соціальних послуг до необхідної їм інформації.

Висновки. Імплементація сучасних інформаційних систем в процеси державного управління соціальною сферою сприятиме зростанню швидкості й якості прийняття управлінських рішень в царині соціальної політики, збільшенню прозорості трансакцій (а, отже, ефективнішому використанню коштів), розширенню доступу споживачів соціальних послуг до різних видів соціальних допомог, чіткішій адресності їх тощо, а отже - розширенню можливостей людського розвитку в соціальній сфері (яка включає передусім життєво важливі напрями збереження здоров'я, забезпечення достатнього рівня освіти і гідного рівня життя), зменшенню нерівності в доступі до інформації та підвищенню ефективності процесів соціального забезпечення.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз наслідків та проблем цифрової трансформації соціальної сфери, шляхів подолання нових загроз, таких як кіберзлочинність та порушення етичних норм щодо використання великих масивів інформації, питань гармонізації національного законодавства з європейським щодо захисту й безпеки персональних даних.

Література.

1. Азьмук Н.А. Трансформація зайнятості при переході до цифрової економіки: глобальні виклики та стратегії адаптації: [монографія] / Н. А. Азьмук. - Київ: Знання, 2019. - 335 с.
2. Грішнова О.А., Брінцева О.Г. Фіктивний людський капітал: сутність, характерні особливості, чинники формування / О.А. Грішнова, О.Г. Брінцева // Демографія та соціальна економіка. - № 1 (23). - 2015. - С. 90-101.
3. Колот А.М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/32615281.pdf
4. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. монографія / [за ред. Е. М. Лібанової]; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. - Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2017. - 364, [1] с.
5. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. — К., 2015. — 244 с.
6. Razumkov centre. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
7. Скринник З. Е., Скринник-Миська Д. М. Модернізація соціальної політики: контраверія гуманітарного та фінансового вимірів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:56ngFfSXvOEJ:fkd.org.ua/article/download/200817/200964+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

8. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-cifrovoyi-transformaciyi-socialnoyi-sferi-1353281020

9. Bilan, Y., Mishchuk, H., Samoliuk, N., & Grishnova, O. (2019). ICT and Economic Growth: Links and Possibilities of Engaging. Intellectual Economics, (13(1)). Retrieved from https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15851/IE-2019-13-1- 7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

10. Grishnova O., Brintseva O. Decent work and human development: interrelation and interdependence / O. Grishnova, O. Brintseva // Economics & Education. International Scientific Journal. - Vol. 1, Issue 1. - 2016. - P. 44-49.

11. Grishnova O., Cherkasov A., Brintseva O. Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17, no. 2, pp. 18–31.

12. Human Development Index trends, 1990–2019 [Electronic resource]. – Available at: http://hdr.undp.org/en/composite/trends

13. Sen A. 1990. Development as Capability Expansion. In: Jornal of Development Planning, No 19.

References.

1. Az`muk N.A. Transformaciya zajnyatosti pry` perexodi do cy`frovoyi ekonomiky`: global`ni vy`kly`ky` ta strategiyi adaptaciyi: [monografiya] / N. A. Az`muk. - Ky`yiv: Znannya, 2019. - 335 s.

2. Grishnova O.A., Brinceva O.G. Fikty`vny`j lyuds`ky`j kapital: sutnist`, xarakterni osobly`vosti, chy`nny`ky` formuvannya / O.A. Grishnova, O.G. Brinceva // Demografiya ta social`na ekonomika. - # 1 (23). - 2015. - S. 90-101.

3. Kolot A.M. Social`na polity`ka v umovax globalizaciyi ta liberalizaciyi ekonomichny`x vidnosy`n: zdobutky`, vtraty`, tendenciyi [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: https://core.ac.uk/download/pdf/32615281.pdf

4. Lyuds`ky`j rozvy`tok v Ukrayini: insty`tucijne pidg`runtya social`noyi vidpovidal`nosti: kol. monografiya / [za red. E. M. Libanovoyi]; NAN Ukrayiny`, In-t demografiyi ta socz. doslidzh. im. M. V. Ptuxy`. - Ky`yiv : In-t demografiyi ta socz. doslidzh. im. M. V. Ptuxy` NAN Ukrayiny`, 2017. - 364, [1] s.

5. Makarova O.V. Social`na polity`ka v Ukrayini: Monografiya / O.V. Makarova ; In-t demografiyi ta social`ny`x doslidzhen` im. M.V. Ptuxy` NAN Ukrayiny`. — K., 2015. — 244 s.

6. Razumkov centre. Cy`frova ekonomika: trendy`, ry`zy`ky` ta social`ni determinanty` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

7. Skry`nny`k Z. E., Skry`nny`k-My`s`ka D. M. Modernizaciya social`nyi polity`ky`: kontraveriya gumanitarnogo ta finansovogo vy`miriv [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:56ngFfSXvOEJ:fkd.org.ua/article/download/200817/200964+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

8. Strategiya cy`frovoyi transformaciyi social`noyi sfery` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-cifrovoyi-transformaciyi-socialnoyi-sferi-1353281020

9. Bilan, Y., Mishchuk, H., Samoliuk, N., & Grishnova, O. (2019). ICT and Economic Growth: Links and Possibilities of Engaging. Intellectual Economics, (13(1)). Retrieved from https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15851/IE-2019-13-1- 7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

10. Grishnova O., Brintseva O. Decent work and human development: interrelation and interdependence / O. Grishnova, O. Brintseva // Economics & Education. International Scientific Journal. - Vol. 1, Issue 1. - 2016. - P. 44-49.

11. Grishnova O., Cherkasov A., Brintseva O. Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17, no. 2, pp. 18–31.

12. Human Development Index trends, 1990–2019 [Electronic resource]. – Available at: http://hdr.undp.org/en/composite/trends
13. Sen A. 1990. Development as Capability Expansion. In: Jornal of Development Planning, No 19.

Скрынник З.Э., д.ф.н., профессор
Львовский учебно-научный институт
ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина;
maskrynya@ukr.net

ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАК ИМПЕРАТИВ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ЭПОХУ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Рассмотрено современное состояние социальной сферы и определены основные проблемы и вызовы, которые требуют реализации эффективной государственной социальной политики. Проанализированы направления имплементации Стратегии цифровой трансформации социальной сферы, которая будет способствовать расширению возможностей человеческого развития благодаря увеличению доступа к социальным услугам, большей доступности информации о них, формированию системы мониторинга за счет внедрения Единой информационной системы социальной сферы.
Ключевые слова: *социальная сфера, развитие общества, цифровизация экономики, социальная политика, социально-трудовая сфера.*

Skrynnyk Z. E.,
Doctor of Philosophy, Professor,
Lviv Educational-Scientific Institute of SHEI «Banking University», Ukraine
maskrynya@ukr.net

HUMAN DEVELOPMENT AS A SOCIAL POLICY IMPERATIVE IN THE ERA OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

The current state of the social sphere is considered and the main problems and challenges that require the implementation of effective state social policy (lack of financial resources for investment in the development of the social sphere, which makes it impossible to solve social problems; high level of bureaucracy for various types of social assistance; very low the level of income of the working population, which increases the need for social benefits and the burden on the state budget; low level of social standards, etc.). The directions of implementation of the Strategy of digital transformation of the social sphere are analyzed, which will promote the expansion of human development opportunities by increasing access to social services, greater access to information about them, formation of a monitoring system through the introduction of the Unified social information system. These primarily include: the creation within the Unified information system of the social sphere of the Unified Social Register; creation on the basis of the Unified information system of the social sphere of the network of universal service centers of the social sphere; creation of the Unified Social Web Portal on the Unified State Web Portal of Electronic Services "Portal Action"; introduction of technology of electronic informing of citizens on the issues of providing social support; creation in the Unified information system of the social sphere of a subsystem for the accumulation, storage, accounting, search and use of information about different categories of the population in need of social protection; introduction within the Unified information system of the social sphere of a single electronic document in the social sphere.
Keywords: *social sphere, development of society, digitalization of the economy, social policy, social and labor sphere.*